

УДК 811.111
КП
№ держреєстрації 0109U001390

Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
(СумДУ)
40007, м.Суми, вул.Римського-Корсакова, 2
Тел.(0542) 64 11 18

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
_____ А.М.Чорноус

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
ЕВОЛЮЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ КВАНТИТАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ
(проміжний)

Начальник НДЧ,
к.т.н., доцент

В.А.Осіпов

Керівник НДР
зав.кафедрою теорії та практики
перекладу, д.філол.н.

С.О.Швачко
2010.12.27

2010

Рукопис закінчено 20 грудня 2010 р.
Результати цієї роботи розглянуто науковою радою СумДУ,
протокол від 23.12.2010 №6

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник теми,	_____	С. Швачко
д.філол.н., проф.	_____	(реферат, вступ, висновки)
Пров.наук.співроб.,	_____	О. Медвідь
к.філол.н., доц.	_____	(розділ 1, редакція)
Мол.наук.співр.,	_____	О. Шуменко
аспірант	_____	(розділ 2)
Мол.наук.співр.,	_____	О. Кобяков
аспірант	_____	(розділ 3)
Інженер 3 категорії,	_____	А.Прокопенко
аспірант	_____	(розділ 1)
Інженер 3 категорії	_____	Л.Гарцунова
	_____	(оформлення)
Інженер 3 категорії	_____	М.Немченко
	_____	(оформлення)
Лаборант	_____	Н.Возна
	_____	(оформлення)
Лаборант	_____	К.Медвідь
	_____	(оформлення)
Лаборант	_____	В.Горенко
	_____	(оформлення)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 52 с., 6 табл., 49 джерел.

Об'єкт дослідження – парадигматична та синтагматична представленість квантитативних одиниць дискантних мов, лексичні та синтаксичні знаки, що мають притаманне кількісно-якісне значення, когнітивні, лінгвістичні та функціональні особливості.

Мета роботи – дослідження когнітивних зон квантитативної лексики англійської, української та російської мови, а саме: нумеральної та димензійальної лексики як основних секторів лексико-семантичного поля кількості - ЛСПК; таксономії парадигматичних груп та субгруп кількості за семантичними, етимологічними та функціональними маркерами.

Актуальність теми зумовлена тенденціями сучасної лінгвістики до вивчення основних когнітивних зон (предметної, кількісної та десемантизованої) квантитативних одиниць (як нумеральних, так і димензійальних), а також до аналізу процесу сукцесивності базових функцій квантитативної лексики, явища семантичної конгруентності останньої (типологічні аспекти).

Результати 2-го року дослідницької роботи являють собою:

- теоретичне обґрунтування біцентричності лексико-семантичного поля кількості, наявності двох доменів – числівників та димензійальних одиниць, а також рекомендацій щодо визначення цих парадигм та ідентифікації їх ізоморфних та аломорфних ознак;
- методичку контрастивного аналізу мов перекладу (української та англійської): фокусування уваги на сукцесивності базових функцій квантитативної лексики;
- критеріальна база щодо дослідження проблем первинних та вторинних конструювань.

КВАНТИТАТИВНІ ОДИНИЦІ, ТАКСОНОМІЯ ПАРАДИГМИ
КВАНТИТАТИВНОСТІ, НУМЕРАЛЬНА ТА ДИМЕНЗІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА,
КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ, ЕПІДИГМАТИЧНІ ПОТЕНЦІЇ
КВАНТИТАТИВНИХ НОМІНАЦІЙ.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень символів, одиниць і термінів.....	5
Вступ.....	6
1 Лінгвокогнітивні аспекти квантитативної лексики.....	12
2 Ад'єктивні характеристики порядкових денумеративів.....	19
3 Сага про дименціональні слова англомовного дискурсу.....	28
Висновки.....	46
Перелік посилань.....	49

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

- КО – кількісні одиниці
- ЛСПК – лексико-семантичне поле кількості
- ФО – фразеологічні одиниці
- ФО (ч) – фразеологічні одиниці з числівником
- НумС– нумеральні словосполучення
- ФС (ч) – фразеологічні словосполучення з числівником - компонентом
- ХТ – художній текст
- SpNumN – специфікатор + нумеральне словосполучення
- N Num – іменник + числівник
- pr Num_n N – прийменник + числівник + іменник
- Num₁ Num₂ N – числівник₁ + числівник₂ + іменник
- Num N (?) – числівник + іменник (питальна форма)
- NumN(neg.) – числівник + іменник (заперечна форма)
- NumN(phv.) – числівник + іменник (фразеологічне словосполучення)

ВСТУП

У лінгвістиці останніх років інтенсивно дискутуються питання мовленнєвих кодів, одиниць і категорій мови в їх психокогнітивному вимірі "тут і тепер" - живій комунікації. Домінантними на часі є метазнаки: *дискурс, текст, комунікація, вербальні та невербальні засоби спілкування*. Значущим є осмислення номінативних одиниць (НО) на векторі адресант-адресат, вивчення їх системно-функціонального буття. Семіотичний (знаковий) характер НО є прозорим в їх наповненні, оточенні та функціонуванні. НО включаються в комунікативні одиниці (КО), інтегруються на текстових просторах та препарують прагматичні наміри. Об'єктом статті є дослідження природи НО та КО, предметом – їх спільні та ізоморфні риси в англomовному дискурсі. "Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Рідним словом народ збагачує також світову культуру. Слово – наше повнокровне життя, невмируще джерело поступу. З цього невичерпного джерела мовець здобуває не тільки знання про навколишній світ, але й моральні і естетичні оцінки та уподобання народу". У кожній мові спрацьовує вторинне конструювання на рівні слів, словосполучень та текстів. Вічним двигуном (лат. *perpetum mobile*) у мові є словотвір, який діє без перепочинку щохвилини, щосекунди. Двигун словотвору діяв, діє і діятиме повсякчас, поки з'являтимуться нові предмети, народжуватимуться нові слова і мислі. Універсальними для НО різних мов є наявність поверхневої та глибинної структур, а також – поліфункціональність. Вивчення семасіологічних, ономасіологічних, епідигматичних, функціональних аспектів НО сприяє осмисленню і їх онтології. Структурно-семантичне наповнення НО детермінується дією лінгвальних та екстралінгвальних факторів. Ця універсальна риса НО представлена дев'яцістю у мовних дискурсах. Основна

відмінність НО від КО розкривається в опозиції відповідних функцій – називної та комунікативної. "Слово – основна структурно-семантична структура мови, яка співвідноситься з предметами, процесами, явищами дійсності, їхніми ознаками та відношеннями між ними, вільно відтворюється у мовленні й служить для побудови висловлювань". Слова підлягають пролонгації (а), скороченню (б), компресії (в), лексикалізації та граматиалізації (г), які в результаті зазначених процесів модифікують поверхневу/глибинну структуру, збагачують обсяг мовного словникового корпусу. Стабільними при цьому залишаються словотвірні моделі:

- а) *Happily enlarge* (афіксація); *blackboard, timetable, handicraft* (композиція); *snowman, Ms. Chairman, sportsman* (напівсуфіксація);
- б) *story* ← *history*, *fence* ← *defense*, *fancy* ← *fantasy*, *Mr.* ← *master*, *Sir* ← *senior*, *on the q.t.* ← *quiet*, *emote* ← *emotional*, *compete* ← *competition*;
- в) *know how* ← *know how to do it*, *nonce* ← *then once used words*, *as* ← *all so*, *o'clock* ← *on clock*, *a fire* ← *on fire*, *brunch* ← *breakfast and lunch*, *smog* ← *smoke and fog*, *fruite* ← *fruits and juice*, *goodbye* ← *God be with you*.
- г) *Can-do-people*, *a-devil-may-care expression*, *a-tomorrow-die- feeling* , *God-knows-what-fancy*, *an-are you-out-of-your-shoes-look*, *a falls*, *a works*, *a boots*, *a colors*, *in her teens*, *different isms*.

Морфеми зберігають у вторинному конструюванні свої форми вільними або спрощеними. Пор.: *lovely, friendly, summerlike, hardship* (*hard-+ +-ship < shape*), *sixteen* (*six and ten*), *sixty* (*six multiplied by ten*), *booklet* (*let < < little*), *fashionable*. Вторинні конструювання зберігають пам'ять етимологічних витоків, творять стилістичні ефекти. Пор.:

"*Unmarried?*", *asked the census taker.*

"*Oh, dear, no*", *replied the prim little lady, blushing.*

"*I've never been married*".

Movie –director: Unmarried?

Applicant: Twice.

- *Yes, she's married to a real-estate agent and a good honest fellow, too.*

- *My gracious. Bigamy?*

- *What is the plural of man, Willie? Asked the teacher.*

- *Men, answered Wille.*

- *And the plural of child?*

- *Twins was the unexpected reply [9: 15-20]*

Модифікація НО детермінується чинниками лексичного та граматичного оточення, наприклад: *Fall in love – fall out of love; to go in – to go out; to be in – to be out; to go to school – to go to the school; bus school – school bus; to do on – to do off. nose ring – finger ring; to pause to drink – to pause drinking; to do a room – to make a bed; to be reluctant – to be unreluctant.*

Як видно із прикладів, спільність граматичної конструкції не завжди передбачає реалізацію ідентичних значень. Вагомим є семантичне наповнення лексичних компонентів, наприклад: *small beer* – слабке пиво, *small change* – дрібні гроші, *small comfort* – слаба втіха, *small deer* – молоде покоління, *small hours* – години після півночі, *small potatoes* – щось дрібне незначне, *small aleck* – самовпевнена людина.

Модифікація слів, технологія їх вторинного утворення одержали більш глибоке осмислення у науковій літературі внаслідок діючих традицій та методологічних тенденцій. Сьогоднішня увага лінгвістів [2; 6; 7; 8] до текстів як об'єктів дослідження генерувала низку питань стосовно природи КО, їх типології та взаємодії з дискурсивними чинниками (вивчення супертекстового середовища, режиму, модусу та стилю). НО та КО притаманні спільні тенденції буття. Вони відкриті процесам динаміки, змінюваності, пролонгації, скорочення, компресії, варіювання. Зазначені процеси позначені відповідною специфікою, залежністю від лінгвальних та екстралінгвальних факторів. КО підпорядковують собі номінативні одиниці. Семіотичні знаки, якими є НО та КО, інтегруючись, актуалізують комунікативні наміри. Спільною для НО та КО є наявність усних та писемних, первинних та вторинних форм, а також –

взаємотрансформація. Девіація текстів збільшується за рахунок дії психосоціолінгвокогнітивних чинників, притаманних КО, вивчення яких є вельми актуальним та перспективним у руслі генологічної проблематики [2]. В умовах когнітивно-комунікативних тенденцій сьогоденної наукової парадигми зростає інтерес до текстової лінгвістики та її об'єктів. Фактор антропоцентризму є головним на часі, бо немає розуму поза соціумом і немає соціуму поза розумом, немає розуму поза мовленням і немає мовлення поза розумом, немає мовлення поза особистістю і немає особистості поза мовленням. КО можуть розширятися та звужуватися, наприклад: *'Lilly used to have a proverb about wishes. How did it go?' 'Oh, yes' 'If wishes were horses then beggars would ride. Put beggars on horses and then – woe be tide'.*

Вихідна структура прислів'я *If wishes were horses, beggars would ride* подається автором у розширеному коментуючому варіанті.

Зазначеним процесам підвладні фразеологічні НО та КО, наприклад:

<i>All cats are alike grey in the night - when candles are out all cats are grey</i>	<i>Вночі всі коти сірі</i>
<i>Be on ones p's and q's with - to mind ones pees and ques</i>	<i>Бути обережним, уважним</i>
<i>Call the tune to pay the piper, to pay the piper and pay the tune</i>	<i>Задавати тон, хазяїнувати</i>
<i>Care killed a/the cat, Care will kill a cat</i>	<i>Надмірні турботи хоч кого з ніг звалють</i>
<i>Curses are like chickens: they always come home to roost</i>	<i>Дати про себе знати</i>
<i>Haste makes waste – The less haste the more speed, the more haste the less speed</i>	<i>Поспіх людям посміх</i> [1: 15, 52-53, 77, 79, 91, 165].

Текстові модифікації детермінуються інтралінгвальними та інтерлінгвальними чинниками. Пор. варіанти коментування об'єктів в одній мові чи за її межами на міжкультурних та міжмовних виитоках. Наприклад: англ. *Birds of a feather flock together*, укр. *Рибалка рибалку бачить здалека*; англ. *To kill the bird with one stone*, укр. *Убити двох зайців*. Семантична та прагматична конгруентність може зберігатися як при лексичній еквівалентності, так і за її відсутності. Наприклад, англ. *Add fuel to the fire*, укр. *Підливати масло в огонь*; англ. *Add wings to the...* - укр. *Окрилювати*; англ. *Anything for a quiet life* – укр. *Чим би дитина не бавилась, аби не плакала*; англ. *Feel the draught* – укр. *Бути в скрутному становищі*; англ. *Fetch one's salt* – укр. *Заробляти на кусок хліба*.

Тематична представленість КО необов'язково відповідає їх рематичному наповненню. Релевантною є дія дискурсивних чинників - середовища, режиму та стилю. Пор.: англ.

- (1) *A friend - a person, whom one likes, respects and meets often.*
- (2) *A friend in need is a friend indeed.*
- (3) *In every mess I find a friend. In every port a wife.*
- (4) *A friend in power is a friend lost.*
- (5) *A steady patriot of the world alone, the friend of every country but his own.*
- (6) *There is a friend that sticketh closer than brother.*
- (7) *They wert my guide, philosopher and friend.*
- (8) *O friend unseen, unborn, unknown.
Study out my words at night, alone:
Read a poet, I was young.*
- (9) *Give me the arrowed, erect and manly foe;
Firm I can meet perhaps return the blow;
But of all plagues, good Heaven, the wrath can send,
Save me, oh, save me, from the candid friend.*

Поняття ДРУГ коментується по-різному у прикладах (1-9). За традицією – у (1, 2, 6, 7), гумористично - у (3, 4, 5), серйозно - у (8) та з іронією - у (9).

Перлокутивні параметри КО детермінуються компетентністю адресанта та адресата, здібністю комунікантів осмислити поверхневі структури [5]. Або:

(10) *Take care of the pence and the pounds will take care of themselves (proverb) –*

Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves (Carrol)

(11) *An old friend is better than two new friends (proverb) – better a new friend than an old foe (Spencer).*

Приклади (10, 11) свідчать про дієвість креативних факторів, обігрування курйозів типу: *When I'm good I am very, very good. When I bad, I am better.*

Зміна позиції компонентів є вельми значущим у процесі означення референтів, пор.: англ. *People come and go*, укр. *Люди приходять та уходять*; англ. *Come and go people*, укр. *Випадкові люди*; англ. *Noses tell*, укр. *Пізнавати по носах*; англ. *Tell noses!*, укр. *Порахуйте*; англ. *Tell-tales*, укр. *Побрехеньки*; англ. *How do you tell them?* укр. *Як ви їх розпізнаєте?*; англ. *All told*, укр. *Всі разом*.

Сучасна лінгвістика пов'язана з методологічним поворотом від класичної парадигми філософії свідомості до посткласичної філософії комунікації як засобу досягнення порозуміння людей з використанням природної мови. З огляду на це перспективним і актуальним вважаємо вивчення онтології номінативних та комунікативних одиниць, їх універсальних, спільних та відмінних рис.

1 ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ КВАНТИТАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

Квантитативні одиниці пройшли складний шлях і характеризуються притаманною їм структурою, семантичним наповненням та функціями [14: 522-527; 15: 33-40]. Поряд із номінативною функцією ці слова реалізують когнітивну функцію. Семантична еволюція зазначених слів віддзеркалює основні етапи пізнання, вивчення яких є вельми актуальним у руслі сьогодення.

Кількісні відношення, об'єктивні і конкретні у своїй основі, в пізнавальній практиці відображаються як точно, так і приблизно, що обумовлено дієвістю цілого ряду факторів – просторово-часовими чинниками, метою, яку ставить перед собою дослідник, та технологічними процесами. З огляду на це не виключена можливість ілюзорних результатів пізнання. Знання не вливаються в нашу свідомість механічно, зі сторони - шляхом прямої безпосередньої "інтеріоризації" зовнішніх подій і фактів. Картини світу репрезентуються в категоріях і поняттях, які своєрідно відображають об'єктивну реальність. Пізнання - це процес наближеного відображення об'єкта, в якому зберігається небезпека огрубіння і омертвіння живої дійсності [5: 112]. Мовне позначення кількості – це лінгвістична техніка, що має ментальну основу. Людина у своїй свідомості до певної міри творить і перетворює навколишній світ. Багатоаспектність кількісної реальності обумовлює характер пізнавального процесу і мовного позначення.

Родові і видові семи кількості об'єднують ієрархічний комплекс морфемних, граматичних, лексичних засобів позначення точної та неточної (невизначеної, приблизної) кількості. Неможливість абсолютно точного

пізнання відбивається в одиницях субкатегорії неточної кількості, препарує діалектичну єдність – мовний комплекс вираження кількості.

Поняття приблизної кількості корелює з невизначеною множинністю та величиною. Поняття неточної кількості позначаються в науковій літературі по-різному. Пор.: *розмите, нечітке число* [7], *приблизна кількість* [2], *апроксимація* [20: 220-223]. Апроксимація семантизується мовними одиницями різних рівнів, об'єднаних семою приблизної, невизначеної кількості [9: 7, 15, 99-103].

Квантитативні морфемі утворюють дві групи. До першої групи належать морфемі, що вказують на точне числове значення. Серед них виокремлюються денумеративи з компонентами *one-, two-, three-, million-* та ін. Пор.: *once* "одного разу", *three-decker* "трипалубне судно", *millionaire* "мільйонер" і т.д. Морфемі другої групи співвідносяться з приблизними кількісними характеристиками об'єктів, явищ, процесів (*multi-, poly-, micro-, ie-, -ero* та ін.). Пор.: *multinational* "багатонаціональний", *microsystem* "мікросистема". Серед дименціональних морфем в англійській мові виокремлюється зменшувальний суфікс *-ie* у словах *birdie, girlie* та ін. У словах *auntie, mummie* дименціональне значення суфікса затемнюється конотативним. Аналогічне явище спостерігається і в темпоральних одиницях типу рос. *денек, часик, годик* [4: 297-298]. На відміну від англійської мови, в українській та російській мовах морфемі демінутативності та аугментативності характеризуються широкою представленістю, багатими комбінаторними можливостями. В англійській мові аналогами морфем кількісної семантики є одиниці типу англ. *a little table, a small table*; укр. *столук*, рос. *столук*, англ. *a big table*, укр. *столице*, рос. *столице*.

В англійській мові значення приблизного числа реалізують денумеративи з суфіксами *-some, -odd, -ish*. Пор.: *hundredsom, forty-odd people, fortyish* та ін. Одиниці – *some, -odd* співвідносяться з вільними морфемами депрономінального [17: 26-29; 23: 42] та деад'єктивного утворення. Пор.: *some forty miles* → *forty-som miles, twenty odd agents* → *twenty-odd agent group*.

Наприклад: *For some four minutes Miss Marple was alone in the post office* (A.Christie). *It's thirty-some kilometres from here* (E.Hemingway). Пор.: укр. *кільканадцять*. Займенник *some* у контексті з декількома числівниками репрезентує надлишкову апроксимацію. Пор.: *some 1.000 – 2.000 servicemen, some 6.000 – 7.000 Uruguayans* та ін. Морфема - *some* може реалізуватися у постпозиції відносно нумеральної основи у складних словах типу *twosome, threesome, foursome*.

Серед оказіональних утворень зі значенням приблизних вікових характеристик в англійській мові актуалізуються одиниці типу *fortyish*. Наприклад: *What sort of aged woman? – Oh! I should say fortyish* (A.Christie). Морфема *-ish* вказує на ознаки референта, які позначені кореневою морфемою. Пор.: *womanish, greenish, sixtyish*.

Поліфункціональність притаманна також українським та російським афіксальним морфемам. Так, суфікс *-ин* реалізує значення аугментативності (збільшеності) та одиничності у словах укр. *ізомина*, рос. *горошина, домина*.

На морфемному рівні значення неточної кількості виражаються одиницями синкретичного плану, основними і супровідними семами, при цьому значення квантитативної приблизності передається за допомогою супутніх сем. Пор.: англ. *birdie* = "птиця" (основна сема) + "мала величина" (супутня сема), *thirtysome* = "тридцять" (основна сема) + "приблизно" (супутня сема), *booklet* = "книга" (основна сема) + "невеликий розмір" (супутня сема) та ін.

Значення групової роздільної множинності в англійській мові (так само в українській та російській) виражається за допомогою іменників у формі множини [2].

Іменники у формі множини вказують на те, що відповідні референти представлені у кількості > 1 . Конкретизація множинності відбувається лексичним шляхом [7]. Квантифікатори при іменниках у множині виконують функцію узагальнення, виділення, конкретизації. Наприклад: *some acres, many books, several tons, thousands of miles, sixty odd miles* та ін. Контекстуальні умови суттєво впливають на реалізацію множинності. Наприклад, у групі слів *tables*

(1), *five tables* (2), *some tables* (3), *five or six tables* (4) множинність виражається по-різному: неточно (1), точно (2), партитивно (3) і приблизно (4).

Групова множинність в англійській мові може актуалізуватися імпліцитно в одиницях типу *crowd, group, herd, flock, team*. Кількісна конкретизація реалізується за допомогою словосполучень типу *a group of five, a team of eleven, a crew of twenty* та ін. Граматичні засоби вираження невизначеної кількості в кожній мові мають індивідуальний характер. Так, в українській та російській мовах на відміну від англійської на позначення множинності вказують особливі форми прикметників. В англійській мові прикметники тяжіють до іменників, формальні показники невизначеної множинності у цих словах відсутні. Квантитативність прикметники, як і дієслова, реалізують семантично, бо вони на відміну від української та російської мов позначені бідною парадигмою. До граматичних засобів позначення невизначеної кількості відносять форми ступенів порівняння прикметників і прислівників. Квантитативна ознака конкретизується на синтаксичному рівні у сполученнях із прикметниками або прислівниками. Пор.: *three times bigger, four years older, two minutes earlier, three hours short* та ін.

Граматичні засоби вираження невизначеної кількості називаються в лінгвістичній літературі первинними актуалізаторами. До вторинних актуалізаторів відносять лексичні засоби. В англійській мові значення невизначеної кількості номінують повнозначні і службові (синсемантичні) слова. Слово *among*, маючи кількісне значення, утворює зі словом *between* опозицію. Останнє співвідноситься з двома актантами, а перше - з множиною більше двох одиниць. До синсемантичних відносять лексеми *both, only*, які зазнали впливу гіпостазису (переходу із однієї частини мови в іншу, при конверсії). Спрощений композит *only (one- + -like)* позначений у сучасній англійській мові поліфункціональністю. Пор.: *The only aristocratic trait they could find in the character was a habit of drinking Madeira (J.Galsworthy). Jon's only a member in the list to him (D.Cusack). He makes good resolutions, only he never keeps them (A.Christie).*

У зв'язку з переходом повнозначних кількісних слів до розряду синсемантичних відбувається десемантизація вихідних значень. Пор.: *I kissed him on both cheeks::Both a man and a bird and a beast.*

Еволюція лексеми *alone* ілюструється в послідовності *alone₁(adj) → alone₂(adv)*. Пор.: *alone* "одинокий", "єдиний" (*to live alone, he is not alone in his interests*) → *alone₂* "тільки", "виключно" (*science alone can do it*). Серед повнозначних слів на позначення кількості виокремлюються числівники, іменники, прикметники, прислівники, займенники, дієслова. Рідка вживаність дієслова на позначення кількості пояснюється його процесуальною семантикою.

Синкретичні дієслова типу *to multiply, to increase* виражають кількісну ознаку і дію одночасно. Семантична наповнюваність дієслів знаходить своє вираження у граматичному оформленні. Наприклад, англ. *to people* "населять", *to crowd* "збиратися натовпом", *to troop* "крокувати групою" не сполучаються з підметом в однині [14; 15].

Значення неточної кількості реалізуються супровідними семами дієслова та модифікуються в умовах контексту. Пор.: *to rise 5 feet, to pass 50%, to average 100 miles, to approximate 10 days*. За умов нерозчленованої, простої номінації дієслова виражають значення як точної, так і неточної кількості (*to ten, to double, to crowd, to populate* та ін.). Денумеральні дієслова характеризуються наявністю семи точного числа.

Серед займенників, що вказують на невизначену множинність або величину, виокремлюються прономінальні елементи: *all, several, some, whole, much, many, few, little*, які позначають кількість сумарно, партитивно або узагальнено. Опозиція "одичність :: множинність" в англійській мові представлена групами особових зворотних займенників. Серед неозначених займенників виділяються детермінативи дискретних та недискретних іменників. Вони утворюють антиномію типу *much :: many, little :: few*. Прислівник вказує на міру кількості як автономно, так і в сполученні з іншими словами, відповідно за допомогою простої або розчленованої номінації. Пор.:

англ. *soon, lately, time and again, not far from here, more than two hours, very often* та ін.

Значення міри виражаються одиницями, які позначаються в лінгвістичній літературі різними термінами: *розмірні прикметники* [12], *прикметники міри* [4], *параметричні прикметники* [1]. Пор.: *short, long, wide, distant, high, tall, small* та ін. Деякі прикметники піддаються процесу метафоризації і набувають градуальних ознак. Пор.: англ. *deep knowledge, wide erudition, high respect*. Градуальні ознаки залежать від характеру референта. Пор.: *глибока старість* (ближче до кінця життя), *глибока зима* (середина зимового сезону) [6; 18; 19]. Специфічна дистрибуція притаманна прикметникам на позначення великого або малого розміру. Прикметники-номінації малого розміру сполучаються з прислівниками, у яких ознака проявляється повною мірою (*quite low, absolute narrow*). Прикметники малого розміру характеризуються граничністю, чого не можна сказати про прикметники протилежної групи. Граматичні форми прикметників суттєво впливають на сполучення прикметника з прислівником. Наприклад, прислівники із значенням неповної ознаки сполучаються з прикметниками вищого ступеня (*a bit redder, partially greener*), прислівники із значенням повної ознаки сполучаються з прикметниками звичайного ступеня (*quite low, genuinely red*). Параметричні прикметники прилягають постпозитивно до нумеральних словосполучень: *three miles long, two feet high, two fathom deep, 3 in. deep*.

Серед іменників квантитативної семантики в англійській мові виокремлюються збірні іменники (1), нумеральні слова (2), слова міри та ваги (3). Перша група відрізняється від інших тим, що вона є актуалізатором значення невизначеної кількості (*minority, majority, multitude*). На синтагматичному рівні слова другої і третьої груп здатні реалізувати приблизну і невизначену кількість. Зазначені слова виражають приблизну кількість, коли: 1) перед ними вживаються декілька числівників: *two or three score of people, four-five acres*; 2) іменники займають препозитивне положення (випадок інверсії): *a bushel or two, a dozen or two, a pair or two* та ін. Іменники реалізують

значення невизначеної кількості за умов, коли: а) слова, що сполучаються з іменниками, позбавлені числового змісту: *some yards, several inches*; б) сполучення включає конвертовані числівники: *thousands of miles, tens of acres*; в) кількісні слова зазнали десемантизації: *ells of sleep, bushels of girls, pounds of pardon*; г) заперечні слова співвідносяться з нумеральними сполученнями: *not five bushels, not six miles*. Позиція заперечної частини суттєво впливає на позначення кількості. Наприклад, у фразі *it doesn't contain 10 litres* реалізується значення "менше 10 метрів", фраза *it contains not 10 litres* вказує на кількісну альтернативу: більше або менше 10 метрів. В обох фразах імплікується значення невизначеної місткості.

Іменники виражають кількісні відношення різноманітніше, ніж числівники. Іменники можуть як кількісно визначатися, так і виступати кількісними позначеннями недискретних і дискретних предметів. Вибір кількісних слів детермінується їх належністю до конкретних мовних структур. Наприклад, із поняттями "група", "шматочок" в англійській мові співвідноситься цілий ряд слів-класифікаторів: *a school of fish, a pride of lions, a trip of goats, a passel of children, a flight of doves, a drift of pigs, a colony of bees, a flock of sheep, a herd of cows, piece of news, lump of sugar, cake of soap, slice of cheese, bar of chocolate, chunk of wood*.

Семантика класифікаторів обумовлена специфікою мовної системи. Пор.: рос. *подросток* реалізує значення "вік від 12 до 16 років", а в англійській мові *tweener* має значення "молода людина від 13 до 19 років".

Явище конкретизації та узагальнення в кожній мові відбувається індивідуально, ідіоматично, що простежується і за межами поля кількості. Універсальним є те, що думка завжди шукає своє мовне вираження, що кожній мові притаманний специфічний спосіб матеріалізації думки.

2 АД'ЄКТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОРЯДКОВИХ ДЕНУМЕРАТИВІВ

Дискусійним до цього часу залишається питання про природу порядкових числівників. Вирішення цієї проблеми, безсумнівно, набуває значення як у процесі виявлення дистинктивних ознак квантитативних слів, так і у визначенні статусу числівників та їх дериватів.

Науковці з різних позицій підходять до природи порядкових числівників: співвідносять їх із класом числівників [1; 2; 3; 5; 8; 10; 13;], прикметників [4; 6; 7; 12; 14]. Обидві позиції мають обґрунтування і заслуговують на увагу.

При зіставленні названих слів із числівниками вчені керуються положенням про утворення порядкових числівників від кількісних, про спільність їх основ. Пор.: *four – fourth, five – fifth, six – sixth* та ін. Обидві групи слів співвідносяться з натуральним рядом чисел: кількісні числівники – безпосередньо, порядкові – опосередковано. Понятійна, дериваційна і лексична співвіднесеність порядкових і кількісних числівників розглядає в науковій літературі головні фактори, що свідчать про нумеральність порядкових слів. Поряд із цим висуваються й інші докази цієї тези. Для обох груп слів показовою є селекційна сполучуваність з назвами дискретних об'єктів та явищ. Пор.: *four books – fourth book, two seasons – second season, fifty years – fiftieth year* та інші. У синтаксичному плані обидві групи здатні реалізувати функцію означення в реченні. Подібність порядкових числівників до нумеральних слів проявляється у структурній представленості. У порядкових числівниках зберігається сукцесивність компонентів вихідних одиниць. Пор.: англ. *twenty-*

three → *twenty third, thirty-four* → *thirty fourth*; укр. *двадцять чотири* – *двадцять четвертий, тридцять три* → *тридцять третій* і т.д. Нумеральність порядкових числівників підтверджується їх взаємозамінюваністю з кількісними числівниками у словосполученнях типу англ. *first page – page one, second chapter – chapter two*; укр. *перший номер – номер один* і т.д.

Нумеральність порядкових числівників, таким чином, детермінується вектором їх утворення від кількісних числівників, спільністю їх основ, співвіднесеністю з натуральним рядом чисел, дискретністю денотатів, синтаксичною функцією означення та обмеженою взаємозамінюваністю. Для розпізнання лінгвістичної природи порядкових числівників релевантним є аналіз перелічених ознак [15].

Похідність порядкових числівників від кількісних є очевидною з огляду на прозорість їх структур. В англійській мові наявна ціла парадигма слів із основою числівників. Словотворна валентність нумеральних основ не обмежується дериватами типу *seventh, eighth, tenth*. Серед денумеративів виокремлюються адвербіальні (*once, twice, thrice*), ад'єктивні (*two-faced, one-sided*), субстантивні (*twins, Twain, fortnight, millionaire*) та інші слова (*between, only*). Валентність нумеральної основи реалізується в основному за рахунок розширювача. Розширення за допомогою суфіксів має три ступені словотворення. (Під ступенем словотворення розуміємо послідовність творення слів від твірної основи за допомогою афіксів та основ). Для денумеральних утворень показовим є перший ступінь похідності типу *four-th, sevensome, fiv-er, thousand-s*. На другому ступені похідності суфікс останнього порядку у більшості випадків закриває слововірну активність нумеральної основи (*four-th-ly, fif-th-ly*). До поодиноких утворень відносять деривати типу *multimillioniress* (третій ступінь похідності) (див.табл.1.4).

У денумеральних утвореннях в основному використовуються вільні нумеральні морфеми. Співвідношення вільних і невольних денумеральних основ становить 8:1. Модифікації підлягають частовживані числівники (*once, twice, thrice, fortnight, fifth*). У денумеральних утвореннях частотними є суфікси

-th, -ce, -(e)s (*once, twice, sixth, forties*). Їм поступаються морфемі *mis-, under-* (*undersixes, midseventies*).

Таблиця 2.1 - Ступені словотворення денумеративів

Вихідна основа	Перший ступінь похідності	Другий ступінь похідності	Третій ступінь похідності
1	2	3	4
One	Oneness, only, once		
Two	Twos, twice, twofold		
Three	Threes, thrice, threesome	Thirdly, thirds	
Four	Fours, fourth, fourfold	Fourthly, fourths	
Five	Fifth, fives, fivefold	Fifthly, fifths	
Six	Sixth, sixes, sixfold	Sixthly, sixths	
Seven	Seventh, sevens, sevensfold	Seventhly, sevenths	
Eight	Eighth, eightfold, eighteen	Eighthly, eighths	
Nine	Ninth, ninefold, nines	Ninthly, ninths	
Ten	Tens, tenth, tenfold, tenner	Tenthly, tenths	
Eleven	Eleventh	Elevenths	
Twenty	Twenties, twentieth	Twentieths	
Forty	Forties, fortieth	Fortieths	
Million	Millionth, millionaire, millionfold, millionism	Millionairedom, millionairish, millionairism	Multimillionairism

До продуктивних моделей денумеративів відносять **Num + -th**, **Num + -th + -ly**, **Num + -(e)s**. Деривати на **-ce** утворюють закриту парадигму (*once, twice, thrice*). Утворення на **-fold** формально не обмежені. Вони можуть включати всі

основи числівників (*twofold, threefold, hundredfold, tenfold* та ін.). Алогічним є утворення *onefold*.

Спільність основи слів не свідчить про ідентичність морфолого-синтаксичних ознак, про належність до однієї і тієї ж частини мови. Денумеральні деривати, до яких належать і порядкові слова, не можуть бути об'єднані в єдиній морфологічній парадигмі. Інакше частиномовність слів визначалася б не за семантико-граматичним принципом, а за словотворчими тенденціями. Спільність кореневих морфем є показовою для кластерів слів із нумеральною основою. Пор.: *one, once, only, one-sided, oneness*.

Зв'язок порядкових числівників із кількісними числівниками не позначений ригористичною структурною представленістю. Так, наприклад, до несистемних утворень належать: англ. *first, second*; укр. *перший, другий*, які утворюються не від кількісних числівників. Порядкове слово *first* походить від форми найвищого ступеня прикметника *fore*. Пор.: лат. *primus* від *pro*. Замість *second* в давньоанглійській вживалась лексема *other*, яка зберегла ретроспективне значення у полілексемній одиниці *every other day* [11]. Суплетивність форми першого порядкового числівника збереглася у багатьох макросистемах. Пор.: індоевр. *Purvas, purvius*; англосакс. *fyrst*; рос. *второй* походить від інд.-євр. *vitaras, vitarum*. Англійське *second* належить до французьких запозичень.

Значення числа в мовних системах реалізується за допомогою цілого комплексу одиниць. Наприклад, значення одиничності актуалізуються різними словами, утвореними від відповідного числівника. Пор.: англ. *once, only, oneness, one-storied*; рос. *одиночка, одиночество, единение, единица, соединение, одинаковые, уединяться, воедино*. Ці ж значення можуть позначатися за допомогою граматичних і фразеологічних засобів. Наявність спільної семи не завжди постулює лексико-граматичну ідентичність.

На противагу кількісним числівникам (за винятком числівника *one*), які виражають сумарну множинність, порядкові числівники реалізують значення одиничності, вказують на місце в ряді, яке дорівнює одиниці. Кожний

кількісний числівник є носієм числового змісту, на одиницю більшого від попереднього. Порядкові слова, реалізуючи сему одиничності, імплікують відповідну порядкову представленість. Наприклад, словосполучення *the third book* повідомляє про одну книжку, яка займає третє місце серед інших. Словосполучення *the third (fourth, fifth) house* вказує на один будинок із трьох (чотирьох, п'яти) референтів, *the hundredth man* - на одного із ста, до якого в групі було нараховано 99. Кількісними числівниками позначаються числові характеристики дискретних предметів, їх сумарна представленість. Порядковими словами номінуються одиничні предмети або групи, що займають особливе (за порядком) місце серед подібних. Спільною специфічною ознакою для кількісних числівників і порядкових слів є наявність семи квантитативного корелята поля кількості.

Ускладнені форма і зміст порядкових слів відрізняють їх від вихідних одиниць, якими є кількісні числівники. Похідні порядкові слова повторюють значення кількісних числівників особливим чином. Вони мають подвійну референцію, зазначають, від чого утворились і що позначають. Загальнокатегоріальні значення вихідної і похідної одиниць реалізуються симультанно. Ієрархія значень визначається домінантним значенням новоутвореного похідного слова і підлеглим – вихідного (Кубрякова).

Домінантним значенням у порядкових словах є сема порядку, а нумеральність належить до підлеглих, другорядних ознак. При транспозиції кількісних числівників у порядкові слова діючим є принцип збереження вихідних сем у новоутворених джерелах.

В умовах контексту семантична різниця між зіставленими групами значно розширюється. Кількісні числівники реалізують числові значення, точне або наближене (*two hours, for about two hours, two o'clock, round two o'clock*), а порядкові слова є носіями кількісно-якісних значень. Пор.: *first rate* "прекрасний", *first aid* "швидка допомога", *first cousin* "двоюрідний брат", *first shop* "першосортний магазин", *second Chamber* "верхня палата", *to be in second childhood* "впасти в дитинство", *second cousin* "троюрідний брат", *second*

division "другий ступінь тюремного ув'язнення в Англії", second teeth "постійні зуби", on second thought "тверезі думки", second to none "неперевершений", Third house "нелегальні лобісти".

Наявність у мові асоціативних рядів подібності і розбіжності, до складу яких входять і порядкові слова, свідчить про реалізацію останніми якісного значення. Наприклад, російське слово *первый* асоціюється з близьким за значенням словом *высший* (*первый сорт, высший сорт*) і протистоїть слову *низкий, третий* (*третий сорт, низкое качество*). Послідовність і значущість об'єктів реалізуються опозиційно на зразок англ. *first teeth "молочні зуби", second teeth "постійні зуби", third teeth "вставні зуби"*.

Між кількісними і порядковими числівниками наявні і граматичні відмінності. Кількісні числівники впливають на морфологічну оформленість іменників. Пор.: *one book, two books, three books* та ін. В англійській мові всі кількісні числівники, за винятком *one*, вимагають вживання іменників у формі множини. В нумеральних сполученнях реалізується семантико-граматична інтеграція означення та означуваного. Слова порядкової семантики не мають такого диференціюючого впливу на іменники. Пор.: *first pair(s), first two or three pairs*.

Кількісні числівники і порядкові слова свої синтаксичні функції реалізують неоднаково. Дослідження функціонального навантаження кількісних числівників на матеріалі 1000 прикладів, узятих із англійських художніх текстів, показує, що названі слова разом із відповідними субстантивами реалізують функції обставини в 35,7% випадків та додатка – в 29,5%, функцію підмета – у 18,5%, предикатива – у 10,8%. Рідко вживаються нумеральні словосполучення у функції означення (5,5%). Ця функція проявляється під час самостійного функціонування числівників, при пропусках у сполученнях означуваного. Функцію обставин числівники самостійно реалізують в 27,4% прикладів, додатка – в 22,5%, підмета – в 20%, предикатива – у 19,8%, означення – в 7,8%. Визначальною ознакою порядкових слів є їх вживання у ролі означення іменника або нумерального сполучення. Пор.: *first*

night, first two nights, second pair, second three pairs, Кількісні числівники не виступають означенням до нумеральних словосполучень. Специфічно реалізується синтаксичний зв'язок порядкових слів і кількісних числівників з означуваними словами. Діючим для них є зв'язок прилягання. Пор.: *two girls, first girl, four boys, second boy* та ін. Прилеглі слова можуть знаходитись у контактних або дистантних зв'язках з іменниками: *two other girls, three red apples, first night, first good book*. На відміну від порядкових слів кількісні числівники можуть вступати з іменниками у зв'язок управління, що специфічно реалізується в структурах типу *a bird or two*. Постпозиція числівника *two* не має відповідників у сполученнях із порядковими словами.

Порядковим словам притаманний облігаторний зв'язок із позначуваними одиницями на відміну від числівників, що реалізують значення абстрактного числа.

При структурній модифікації нумерального словосполучення змінюється тип синтаксичної залежності та семантичного наповнення. Пор.: англ. *a book or two, two of them*. Кількісні числівники при актуалізації значення абстрактного числа реалізують нульову залежність.

Як відомо, структура порядкових слів повторює послідовність компонентів кількісних числівників. Але збереження послідовності компонентів нумеральної основи притаманне не тільки порядковим словам, але й іншим дериватам.

Пор.: англ. *twenty-five-year old, twenty-two-strong-group, fifty-five-country-march, nine-match tour*. Таким чином, послідовність морфем є показником належності порядкових слів до ряду числівників. Взаємозамінюваність кількісних і порядкових числівників не належить до регулярних явищ. В англійських одиницях типу *chapter 1, page 2, room 3* має місце графічна вмотивованість на вибір варіанта. Ад'єктивність порядкових числівників проявляється також у словотворенні. Ці слова, як і прикметники, можуть утворювати прислівники на *-ly*. Пор.: англ. *poor-poorly, bad-badly, happy-happily, first-firstly, second-secondly, sixth-sixthly*. Для кількісних числівників

валідною є модель *two: twice :twofold*. Модель *twoly* не є нормативною. Нумеральні основи відкривають словотворчий цикл (*five – fiver – fivefold – fifth*), який завершується на другому ступені (*fifthly, fourthly, secondly*).

Інтегральні і диференціальні ознаки кількісних числівників і порядкових слів можна уявити таким чином (див.табл.1.5).

Таблиця 2.2 - Диференціальні ознаки кількісних числівників та порядкових денумератів

Інтегральні ознаки	Диференціальні ознаки	
	кількісні числівники	порядкові денумеративи
1	2	3
Спільність кореневої морфеми	Вихідна коренева морфема	Похідна основа
Співвіднесеність з натуральним рядом чисел	Пряма, ригористична	Опосередкована
Дискретність	Сумарна	Одинична
Числове навантаження	Стабільне (числові множини)	Сема одиничності
Взаємозаміню-ваність	За умов постпозиційного вживання числівників типу <i>chapter two →the second chapter</i>	Недіюча модель при прямому порядку компонентів типу <i>two books - the second book</i>
Ідентична послідовність компонентів	Можливі варіанти	Ригористична послідовність типу <i>twenty four →twenty fourth</i>
Категоризація	Належність до поля кількості - наявність семи	Належність до поля кількості - наявність

	числа	семи одиницності
Статус у домені дENUMеративів	Домінантні, базові елементи <i>four – fourth – fourthly, four- flush</i>	Як похідні одиниці, маргінальні (<i>fourth</i>)
1	2	3
Функції	1 Квантитативна (позначення числових характеристик об'єктів). 2 Нумеративна (позначення числових відношень)	Позначення місця у порядковій сукцесії
Синтаксична незалежність	1 Нумеративна, позначення чисел 2 Еліптичні конструкції	Еліптичні конструкції
Словотворча активність	Представлена у моделях <i>three – third – thirdly; thrice – threefold</i>	Представлена на векторі типу <i>fourth →fourthly</i>

Аналіз семантичних, граматичних та словотворчих характеристик слів типу *first, second, third* обґрунтовує належність цих слів до порядкових дENUMеративів. Виокремлення у них нумеральної семи об'єктивує їх тяжіння до доменів кількості. Ад'єктивність зазначених дENUMеративів експлікується семантизацією якісних оцінок.

3 САГА ПРО ДИМЕНЗІОНАЛЬНІ СЛОВА АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ

Кількісні характеристики об'єктивного світу позначаються у мовах граматичними та лексичними засобами. Серед лексичних засобів виокремлюється група слів міри та ваги, що функціонують як кількісні позначення вимірюваного та мають притаманні їм еволюційні ознаки. Досліджувані слова виникли у старо- та середньоанглійському періоді й співвідносяться як із запозиченою, так із незапозиченою лексикою. Більша частина досліджуваних слів з'явилася шляхом перенесення назв із оточуючих людину предметів на еталони вимірювання, еволюціонувала від не кількісного значення первинних форм до кількісного значення, а потім – до вираження невизначено-кількісних оцінок [1: 57-72], [2: 4-14], [3]. Актуальність теми зумовлена сьогоденними тенденціями до вивчення мовних одиниць у їх функціональному бутті на інтралінгвальних та інтерлінгвальних векторах, у контексті їх середовища, режиму та дискурсивного оточення.

Минуло багато тисячоліть з того часу, як людина почала вимірювати. Вимірювання стало необхідним, коли люди почали будувати, орати, виробляти предмети повсякденного вжитку. Ще з давнини за одиницю виміру люди брали те, що знаходилося поряд. Так, каміння, зерна могли виступати мірою ваги; палка, рука або палець – мірою довжини; пуста шкаралупа – мірою ємності рідини або сипких тіл. У різних куточках світу люди використовували схожі міри, пор.: англ. *span*, нім. *Spanne*, ісп. *palmo*, рос. *пядь*; англ. *ell*, нім. *Elle*, ісп.

codo, укр. *локоть*; англ. *nail*, нім. *Nagel*, укр. *вершок*; англ. *fathom*, нім. *Klafter*, ісп. *braza*, рос. *сажень* і т.д.

Перше чудо вимірювальної лексики асоціюється з висхідними витоками, етимологією квантитативів, їх предметністю. Основною моделлю утворення слів-вимірювачів став метонімічний перенос назв, що позначали частини тіла (англ. *ell, nail, fathom, foot*; рос. *локоть, вершок*; укр. *п'ядь, сажень*), земельні ділянки (англ. *acre, hide, furlong*), знаряддя праці (англ. *yoke, perch, rod*; рос. *топорище, ужище, кол*; укр. *плуг*); посуд (англ. *ton, bushel, pint*; рос. *бочка (кадь), штоф, кружка*; укр. *чарка, кварта*).

Довжину та відстань міряли п'ядями, ліктями, сажнями, вершками, верстами та аршинами; площу вимірювали ланами, моргами, десятинами, квадратними аршинами, сажнями та верстами. Використовувалися й міри, що не визначалися числовою точністю. Люди й досі вимірюють сипкі речовини жменями та пригорщами. У вимірювальній парадигмі використовується й такий вимірювач антропометричного походження, як ніготь.

В англійській мові існують аналоги українських та російських вимірювачів. Пор.: англ. *span, ell, foot, fathom, nail, armful* та *handful*. Не менш цікавим є зооморфний компонент у парадигмі досліджуваних слів. Пор.: англ. *hogshead* "голова кабана". Одиниця виміру, як правило, залежить від того, що вимірюється. Як правило, *hogshead* використовували для позначення об'єму різноманітних слабкоалкогольних напоїв – пива, еля та сидру. Мабуть, саме через це авторка "Гарі Поттера" вирішила у містечку Hogsmeade розмістити паб з одноіменною назвою.

Значний прошарок вимірювальної лексики первісно асоціювався з числівниками. Пор.: англ. *hundredweight*, рос. *десятина*, укр. *осьмуся*, нім. *Zentner*, у їх структурі не етимологізується предметне значення. Англ. *dozen* було запозичене у середньоанглійський період із латинської мови через французьку. Форми слова *dozen* простежуються у ст.фр. *dosaine*, лат. *duodecim*, нім. *Dutzend*, укр. *дюжина*. *Dozen* походить від числівників *duo* "два" і *decim* "десять", які за адитивним принципом утворили слово зі значенням

"дванадцять". На відміну від інших слів лічби dozen набирає форм порядкового числівника *dozenth* [4]. В українській та російській мовах існує й таке поняття, як "чортова дюжина", що уособлює собою число тринадцять (у повір'ях – нещасливе число). Рідше в українських традиціях використовується вимірювач *тузінь* (пол. *Tuzin*, чes. *Tucet*, нім. *Dutzend*, фр. *Douzaine*, лат. *Duodezim*. Пор.: укр. *На іменини ви одержите від мене в подарунок цілий тузінь чарок*) [5].

Серед вимірювачів числівникового походження виокремлюється група з латинськими коренями. Так, вимірювач *quarter* прийшов у англійську мову через старофранцузьку *quartier* з латинської *quartārius* у значенні "чверть, четверта частина".

У прошарку вимірювальної лексики виокремлюється група інтернаціоналізмів. Миля (*mile – a unit of measure, about 1,618 yards*) застосовувалася у ряді країн до введення метричної системи. Латинська мова стала прародителькою вимірювача: *Formed from Latin pl. milia, more commonly millia, used in the sense of a Roman mile; the proper sense is "thousands". The older name for the Roman mile was mille passus, or mille passum, a thousand paces.* Морська миля напрочуд міцно закріпилася у термінології судноплавства.

Значення слів міри і ваги, їх зміст залежать від дефініцій, що їм приписуються. Дефініції будуються за принципом двох ступенів. Перший ступінь дефініції вказує на те, що вимірюється (*a definite measure of land, a measure of quantity, a measure of capacity, a liquid measure, etc.*), а другий ступінь співвідносить слово-вимірювач з іншими одиницями термінологічної лексики. Пор.: англ. *acre – a piece of 40 poles long by 4 broad, bushel – four pecks or eight gallons, ton – 20 cwt., etc.* Ключовим пояснювальним словом першого ступеня дефініції є **measure**, за яким йдуть слова *length, capacity, quantity, weight, land*. Дефініцію першого ступеня досліджуваних слів можна позначити такою пояснювальною формулою:

a measure + of + length

capacity

quantity

weight**land.**

Семантичні межі досліджуваних слів охоплюють п'ять параметрів вимірювання, а саме: довжину (length), об'єм (capacity), кількість (quantity), вагу (weight), простір (land). Чіткість параметрів можна продемонструвати на конкретних прикладах вимірювачів, використовуючи при цьому умовну символіку: measure – x, length – a, capacity – b, quantity – c, weight – d, land – e. Пояснювальну формулу значень вимірювачів можна записати так: x of (a, b, c, d, e). Пор.:англ. *acre – xe, bale – xc, barrel – xb, chain – xa, dram – xd*. Пор.:

acre - a definite measure of land, a piece of 40 poles long by 4 broad(4840 sq.yards) or its equivalent of any shape

bushel - a measure of capacity used for corn, fruit, etc. Containing four pecks or eight gallons

brace - a measure of length, about 64 inches

dram - a weight of 60 grains

last - a commercial denomination of weight, capacity of quantity, varying for different kinds of goods and in different localities [4].

Другим чудом вимірювальної лексики є втрата предметного значення та набуття семи визначеної кількості. Точності і однозначності набувають слова-вимірювачі на другому етапі свого розвитку, що є показниками процесу терміноутворення.

Як і числівникам, вимірювальній лексиці не властиве явище синонімії, що пояснюється чіткістю семантичних границь. Перевираження одних слів-вимірювачів за допомогою інших не є явищем синонімії. Пояснення змісту одних слів-вимірювачів за допомогою інших свідчить про взаємну експлікацію слів вимірювальної терміносистеми. Так, слова *brace, fathom, ell* раніше належали до одного дименціонального ряду, оскільки позначали "відстань, що дорівнювала довжині розкинутих убік рук". Із введенням точних еталонів вимірювання цей ряд розпався, і лише слово *fathom* продовжує функціонувати у сучасній англійській мові.

У дистантних мовах простежується спільний генезис від нетермінологічної лексики до термінологічної, а потім знову до нетермінологічної (**третє чудо** квантитативної лексики). На виході з терміносистеми досліджувані слова набувають семи невизначеної кількості. Десемантизація кількісного значення досліджуваних слів та набуття ними семи невизначеної квантитативності і призводить до появи образів типу рос. "...умом Россию не понять, аршином общим не измерить" (Тютчев). Слова міри та ваги використовуються для створення ефекту зменшення. Пор.: рос. *Мальчик-с-пальчик, Дюймовочка*; англ. *Tommy Thumb*.

Слова-вимірювачі у процесі детермінологізації набувають фразеутворюючих властивостей. Провідну роль у фразеологізації відіграє семантика контактних слів, що є очевидним при лексичному наповненні моделі **слово вимірювач + of + номінація вимірюваного**.

Пор.: англ. *ells of beer :: ells of sleep, span of land :: span of life, bushels of coal :: bushels of girls*.

Вимірювач *span* у словосполученні *span of life* отримує значення "мало" за умови відсутності кваліфікатора "long". Народна мудрість ілюструє десемантизацію слів-вимірювачів. Пор.: укр. *Уранці на сажень, опівдні на пядень, а вечором через усе поле; прибуло дня на курячу пядь*; рос. *ни пяди земли (не отдасть, не уступить) — навіть найменшої частини*.

Загальним значенням димензійальних слів англ. *ell* та укр. *лікоть* є "багато", підтвердження чому знаходимо у пареміях виразів: англ. *an ell of love, ells of sleep, ells of dream; give him an inch and he'll take an ell*; рос. *Дай с ноготок, запросит с локток; сам с ноготок, а борода с локток*; укр. *Борода з лікоть, а ума з ніготь*.

Сема "багато" притаманна вимірювачам *сажень* та *fathom*. Пор.:англ. *to be fathoms deep in love* – бути до нестями закоханим, закоханим по вуха; рос. *косая сажень в плечах* – широкоплеча, висока на зріст людина, *саженного роста* – дуже високий. Зі словом-вимірювачем *сажень* пов'язане виникнення прислів'їв та приказок. Пор.: укр. *Як одступиши од грамоти на аршин, то вона*

од тебе — на сажень. Щоб під ним та над ним земля горіла на косовий сажень; рос. Жена от мужа на пядень, а муж от жены на сажень. Генезис дименціональної лексики у дистантних мовах можна подати таким чином (див.табл.1.6).

Таблиця 3.1 - Когнітивні зони слів міри і ваги

Димензіо- нальна парадигма слів	1-ша когнітивна зона (предметне значення)	2-га когні- тивна зона (термінологічн е значення)	3-тя когнітивна зона (детерміно- логічне зна- чення)	4-та когні- тивна зона (кількісно -якісне значення)
1	2	3	4	5
англ. <i>span</i> укр. <i>п'ядь</i>	рука з роз- правленими пальцями п'ясть (рука)	міра простору; міра довжини; міра площі; число (2); довжина	період часу невизначена міра	мало мало
англ. <i>ell</i> укр. <i>лікоть</i>	лікоть лікоть	міра довжини; міра ємності; міра довжини	невизначена міра невизначена міра	багато багато
англ. <i>fathom</i> укр. <i>сажень</i>	розпростерті руки жердина (довжи- ною у людський крок)	міра довжини; міра площі; міра довжини; міра об'єму; міра площі	швидке осмис- лення; невизначена міра	багато багато

На етапі детермінологізації неминучим постає процес лексикалізації квантитативних сполучень, що являє собою **четверте чудо** вимірювальної лексики. Лексикалізація і десемантизація квантитативних словосполучень

обумовлює появу парадигми кількісно-якісної орієнтації, до конститuentів якої належать фразеологічні одиниці з квантитативним компонентом. У царині фразеологічного контексту квантитативний компонент десемантизується, втрачає кількісне значення, а фразеологічні одиниці реалізують квалітативні та предметні значення. Від полісемії лексикалізацію відмежовує зсув значення як у плані змісту, так і у плані вираження, а від омонімії – наявність мотиваційних зв'язків. Так, у фразеологічних одиницях дистантних мов доволі чітко простежується генезис від точного до фігурального значення. Пор.: англ. *to stand / stick out a mile* "бути очевидним", "само собою розумітися", "кидатися у вічі"; англ. *Give him an inch and he'll take an ell* рос. *Дай ему с ноготок, запросит с локоток.* укр. *Як обступииш от грамоти на аршин, то вона од тебе – на сажень.*

Лексикалізовані квантитативні словосполучення (як засоби гіперболізації) зустрічаються у різних дискурсах. Тактику гіперболізації застосовують для відвернення уваги від існуючих реальних проблем або, навпаки, надання їм більшої ваги. За межами точної терміносистеми слова-вимірювачі набувають фразеутворюючих потенцій. Пор.: англ. *tons of sugar - tons of pirates, bushels of coal - bushels of letters*; рос. *не фунт изюму, ни пяди*; укр. *фунт лиха, ложка дьогтю, пуд солі.*

Дієвість закону квантитативної атракції проявляється у моделі: числівник + слова міри і ваги + слова на позначення того, що вимірюється. Лексичні різновиди цієї моделі позначені стабільною присутністю числівників та еталонів міри, за допомогою яких реалізується непряма лічба [1; 2].

Характерним є вживання числівника у препозиції до вимірювача. Пор.: укр. *Від горшка – два вершка*; рос. *Семь аршин говядины, да три фунта лент. За семь верст киселя хлебать. Сто пудов* (розм. – "безпомилково").

Компоненти вищезазначеної моделі знаходяться у відношенні комплементарності, доповнюють одне одного, уможливають позначення квантитативних оцінок. Між числівником та словом-вимірювачем діє

семантична атракція, яка, у свою чергу, породжує інтеграцію та взаємодію конститuentів (**п'яте чудо**).

Лексична деривація притаманна також словам вимірювального характеру (**шосте чудо**). В англійській мові серед дериватів виокремлюються іменники на позначення об'єктів вимірювання (англ. *mileage* "відстань у милях", *acreage* "площа землі в акрах") та його результатів (англ. *footage* "довжина фільму або плівки у футах", "метраж"). Крім форманта *-age*, доволі продуктивним у англійській мові є суфікс *-er*: пор. англ. *miler*, *spanner*, *footer*. Крім суфіксації, продуктивним є словоскладання. Пор.: англ. *milepost*, *acre-shot*, *spanwise*.

Епідигматичне буття лексеми *mileage* має такий вигляд:

- 1) a distance expressed in miles;
- 2) the total number of miles that a motor vehicle has travelled;
- 3) allowance for travelling expenses, esp. as a fixed rate per mile;
- 4) the number of miles a motor vehicle will travel on one gallon of fuel;
- 5) *informal* use, benefit, or service provided by something.

У першому випадку лексема *mileage* входить до лексико-семантичної групи з інтегральним значенням "відстань, дистанція": у милях, у метрах, у ярдах; у другому - *mileage* входить до парадигми із загальним значенням "пробіг": у кілометрах, милях; у третьому випадку лексема номінує "гроші": на відрядження, на проїзд, на оплату за житло; четверте значення слова *mileage* збігається з другим; а у п'ятому випадку семантизується "користь, вигода".

Фразеологічні одиниці типу англ. *to measure others' corn by one's own bushel*, рос. *мерить (других) на свой аршин* демонструють спільні тенденції семантичної деривації вимірювачів: 1) "міра", 2) "засіб для вимірювання", 3) "те, що вимірюється".

Детермінологізації значною мірою сприяють канонізація нових систем, їх стандартизація. **Сьоме чудо** квантитативної лексики стосується її соціалізації, нововведених парадигм, які узаконюються постановами чинних державних інститутів. З появою нових стандартів міри та ваги метазнаки минулої системи

вимірювання залишають після себе слід у детермінологізованій лексиці, на фразеологічних просторах, нагадуючи про сім чудес свого еволюційного буття.

Слова міри та ваги утворюють 5 груп. До першої групи належать вимірювачі соматичного походження, до другої – інструментального наповнення, до третьої – вимірювачі контейнерного наповнення, до четвертої – вимірювачі числового походження, до п'ятої – слова міри і ваги – партитивного наповнення (див. таблицю 1.7).

**Таблиця 3.2 - Генетична представленість слів міри і ваги (СМВ)
в англомовному дискурсі**

Пор. номер	Генетичні витоки СМВ	Групи СМВ	
		детермінологізовані СМВ	діючі СМВ
1	2	3	4
I	СМВ соматичного походження (соматизми)	brace ell span nail	foot fathom
II	СМВ інструментального походження (засоби виміру)	chain cord link perch pole rod yoke spindle	yard
III	СМВ контейнерного походження	barrel chaldron gill hogshead pipe	bushel gallon pint ton

1	2	3	4
IV	СМВ числового (денумерального) походження	sack	hundredweight quart quarter inch mile ounce
V	СМВ партитивної орієнтації	cut dram grain bale hank heer hide last load minim peck scruple tod skein wey	acre furlong pound stone

СМВ (слова міри і ваги) тяжіють до вторинних утворень, до побутової лексики; винятки становлять СМВ пізнього утворення. Серед СМВ виокремлюються архаїзми та застарілі лексеми. Останні резонують у фразеологічному просторі. До пізніх вторинних конструювань тяжіють денумеральні одиниці відчислівникового походження, що свідчить про пріоритети числівника у когнітивній практиці. 50 одиниць досліджуваної тематичної групи представлені 33 застарілими одиницями та 17 – діючими

СМВ. Застарілі СМВ позбавилися статусу точних вимірювачів. Приблизні дименціональні оцінки очевидні у прикладах 7, 11, 15 (див.табл. 3.3), які ілюструють семантичні етапи еволюції групи СМВ.

Таблиця 3.3 - Семантизація застарілих СМВ

1	bale	A measure of quantity (used with more or less precision)
2	barrel	A measure of capacity both for liquids and dry goods, varying with the commodity
3	cut	Piece of cloth of definite length
4	ell	A measure of length varying in different countries
5	furlong	A linear measure varied according to the extent assigned at various times and places to the acre
6	hank	A definite length of yarn or thread in a coil
7	heer	A measure of linen or wooden yarn containing two cuts, the 1/6 of a hesp or hank of yarn, or the 1/24 of spindle
8	hide	A measure of land in OE times, varying in extent with the nature of the ground
9	last	A commercial denomination of wealth, capacity of quantity, varying for different kinds of goods in different localities
10	load	A unit of measure of weight for certain substances
11	minim	The smallest unit of fluid measure, about equivalent to one drop of liquid, the sixtieth part of a fluid drachm
12	peck	A measure of liquids, solid things; metaphoric usage (peck of troubles)
13	sack	A unit of measure of weight for corn, fruit, wool, coal etc.
14	spindle	A measure of yarn, varying according to the material

15	tod	A weight used in the wool trades, usually 28 pounds or 2 stones
16	wey	A standard of dry-goods weight, varying greatly with different commodities
17	skein	A knot of thread, yarn, silk; a quantity of yarn, folded and doubled together

Позначення неточних вимірювальних параметрів в ОЕД фіксується за допомогою відповідних одиниць. Див. приклади 1, 2, 4, 5, 8, 9, 12, 14, 16. Пор.: *with more or less precision, varying with commodity, varying in different countries, varied to the extent assigned at various times and places to the acre; varying in extent with the nature of the ground, varying for different kinds of goods in different localities, varying according to the material, varying greatly with different commodities* [4]. Омовлення результатів виміру має дискурсивний характер. Приблизність виміру *different* позначається відповідними одиницями (*different, varying*), позбавленими точного квантитативного наповнення. Див. приклади 3, 6, 10, 13. Пор.: англ. *cut* - *a piece of cloth of definite length*; *hank* – *a definite length of yarn or thread in a coil*; *load* – *a unit of measure of weight for certain substances*; *sack* – *a unit of measure of weight for corn, fruit, wool, coal*. Сімнадцять вимірювачів тільки умовно можуть називатися діючими з огляду на введення у Великій Британії метричної системи. Вони (СМВ старої системи) функціонують паралельно з новими метричними одиницями, нагадуючи про еволюційні віхи минулої системи (сім чудес їх буття). Як їх архаїзми-побратими, "живучі" СМВ функціонують у фігуральному просторі, позначають невизначену (велику або малу) кількість. Як застарілі, так і "діючі" СМВ на часі утворили дві групи слів-синонімів для семантизації понять "багато"; "мало".

Таким чином, СМВ пройшли еволюцію від нетермінологічної групи до термінологічної і знову – до не термінологічної, від нечислової константи – до числової (варіабельні представлення) і знову – до невизначеного кількісного плану. У перспективі СМВ будуть нагадувати про своє минуле призначення однойменними назвами інструментів, застарілих засобів вимірювання та фігуральним позначенням дименціонально представлених феноменів.

Стабільною у мовленні є тенденція повтору. Протилежною є тенденція пропусків (лакун) слів, словосполучень та цілих блоків. Лакуни у синтаксисі зумовлені різними чинниками – психічними, фізичними (екстралінгвальними) та дією закону мовної економії. Неомовлені семантичні пустоти у писемному тексті позначаються графічними засобами, а в усному – паузами та лексичними дескрипціями. Екстеріоризація лакун має ситуативний характер, матеріалізується у близькому або дистантному оточенні. Їм (лакунам) притаманні позначення синтаксичними та стилістичними засобами [13]. Імплікація лакун (прихований, недомовлений, гаданий зміст) тяжіє до глибинних структур і стабільно екстеріоризується ситуаціями. Об'єктом дослідження у статті є синтаксичні лакуни, предметом – семантичне наповнення останніх у художньому дискурсі англійської, української та російської мов. Актуальність теми зумовлена спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення інтеграції вербальних та невербальних засобів комунікації [2; 3; 4; 5; 9], на осмислення процесів концептуалізації та категоризації, на освоєння дієвості дискурсивного аналізу, а також типів у мовах [6].

Синтаксичні пропуски позначені поліаспектністю, про що свідчить характер їх призначення та функціонування. Лакуни запобігають монотонності, тавтології, є засобами економії фізичних зусиль та специфічного "скоропису". Оточення лакун розкриває їх імплікацію, коментує семантичне наповнення. Феномен лакун має опосередкований знаковий характер.

Ми живемо у світі знаків. Знаковою системою є мова [8: 168-183]. "Знак – матеріальний, чуттєво сприйманий предмет, який виступає в процесі пізнання і спілкування в ролі замітника (представника) іншого предмета і використовується для одержання, зберігання, перетворення і передачі інформації" [8: 169]. Замінниками (Z_n), субститутами є умовні поліфункціональні знаки [11: 12-13]. Пор.: Буква як Z_n є субститутом фонемі, формула – субститутом моделі речення [7: 125-127]. Виокремлюються первинні та вторинні знаки [7: 125-127]. Первинні знаки (Z_1) ословлюють думки,

позначають емоційний стан людини, мають поверхневу та глибинну структури, їм притаманні адаптивність, системність, вони корелюють з невербальними знаками [14: 137]. Вторинні знаки (Z_{n2}) є субститутами первинних (Z_{n1}). Z_{n2} (як замітники Z_{n1}) утворюють вторинні системи – мови типу есперанто, наукову символіку, метамову та перекодування. Семантика Z_{n1} віддзеркалює екстралінгвальне буття. Z_{n2} свідчать про дієвість когнітивного процесу. Первинні та вторинні знаки – глобальні за значенням, багатоярусні за структурою, поліфункціональні за призначенням [10: 109]. Z_{n2} мають статус експліцитних (коментуючих, надлишкових) та імпліцитних знаків. У статусі експлікатора Z_{n2} реалізуються у повторах, синонімії, переліку та конкретизації. Як імпліцитні, Z_{n2} актуалізуються у згорнутих, еліптованих конструкціях, а також – серед екстеріоризаторів силенціального ефекту [1].

Z_{n2} у згорнутих словосполученнях в основному позначені анафоричністю.
Пор.: укр.

Два кольори (1) мої два кольори (2):

Червоне (3) то любов, а чорне (4) то журба (Д.Павличко).

Словосполучення (1) розширюється компонентом (2), а потім згортається до позицій (3), (4). Еліптовані одиниці (3), (4) аугментувалися абстрактним значенням, але при цьому імплікується відсутній компонент *колір*. Ця синтаксична лакуна є прозорою з огляду на попередні блоки (1), (2). Блоки (3), (4) позбавлені компонентів (1), (2) – *два, мої кольори*, але контекст дає можливість не забути про їх ретроспективну даність. Варіанти (3), (4) за змістом є синкретичними, вони імплікують кількісно-якісно предметне значення. *Два кольори* - нумеральне словосполучення (NumN), в якому семантичним центром є іменник – *кольори*. Num(N) є результатом згортання вихідного NumN структурного варіанта, в якому атрибутивний компонент Num зберігає семантичне навантаження первинної конструкції. Пор.: укр.

Як зараз бачу: з-за ріки –

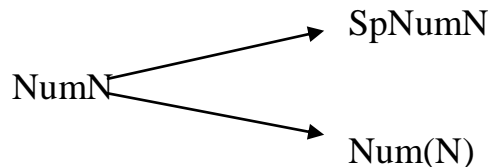
Дві кручі, наче маяки;

Одна зелена, чорна друга,

Чи літнє сонце, чи зав'юга,

Вони стоять собі в віки (А.Малишко) [18: 147].

Для нумеральних словосполучень NumN в англійській, українській та російській мовах притаманний процес розширення та згортання:

(Sp- специфікатор, розширювач NumN у статусі інтенсифікатора або апроксиматора).

З останнім варіантом - Num(N) пов'язаний феномен лакун. Незмінним елементом зазначених варіантів є Num. Пор.: Num(N), SpNumN, Num(N). Наприклад: англ. *six months, about four miles, two (o'clock)*; укр. *два зошити, приблизно чотири години, о другій (годині)*; рос. *два студента, около шести часов, три (часа)*. Модель Num(N) свідчить про дієвість закону економії, детермінації дискурсивними факторами. У Num(N) відсутня кореляція між формою і значенням, між поверхневою і глибинною структурами. Імплицитність (N) розкривається шляхом занурення у ситуацію та паралінгвістичними елементами. У синтаксичних конструкціях Num(N) увага фокусується на залишку від вихідної конструкції, числівнику, який нагадує про відсутній компонент та є його імплікатором. Пор.: англ. *He's coming at 4.30 but he's to catch a train back at 6.20* (Galsworthy). *I could buy for ten thousand. That would only be four hundred a year* (Galsworthy). У Num(N) - варіанті семантична цінність превалює над структурною дискретністю. Усічені Num(N) ілюструють семантичну тотожність частини цілому. Асиметрія Num(N) об'єктивує наявність прямих та опосередкованих, вербальних та невербальних знаків позначення квантифікації.

Реалізація числівниками двох функцій – нумеративної та квантитативної - генерує відповідні омонімічні конструкції - NumØ та Num(N). NumØ використовується для позначення абстрактних чисел та їх відношень. Num(N)

замінює NumN, зберігаючи смислові зв'язки останнього. Num(N) репрезентує особливий відрив числівника від іменника, синтезуючи його буття імпліцитно [15].

Виконуючи квантитативну функцію, числівники вживаються з дискретними іменниками – присутніми або відсутніми у малому синтаксисі. Нумеративна функція числівників не стосується іменників та їх заміників, бо числівники позначають тільки абстрактні числа. Пор.: англ. *two times two is four; four minus one, etc.* Нумеральні моделі представлені ізоморфно в художньому дискурсі англійської, української та російської мов [15: 52] (див.табл.3.4).

Таблиця 3.4 - Типологія базових нумеральних словосполучень у художньому дискурсі англійської, української та російської мов

моделі мови	Інтервал варіацій		
	англійська мова	російська мова	українська мова
NumN	62,53 ± 2,78	64,4 ± 3,54	68,12 ± 4,24
Num(N)	25,6 ± 4,41	20,95 ± 3,37	20,87 ± 4,8
SpNumN	11,5 ± 0,34	13,85 ± 0,57	10,9 ± 0,39

Як показує аналіз [15: 52], Num(N) становить майже одну третину емпіричного матеріалу, опущений іменник NumN замінюється або імплікується ситуацією, оточуючим контекстом. Повні NumN (а) та згорнуті Num(N) (б) можуть семантизуватися і за межами малого синтаксису. Пор.:

рос. а) - *Только ты меня уж на рассвете*

Не буди, как восемь лет назад.

- *Ты такая же простая, как все,*

Как сто тысяч других в России.

б) - *Тебе, пожалуй, скоро будет тридцать...*

А мне уж девяносто...

- *Милая, мне скоро стукнет тридцать* [17: 204, 158, 173, 269].

Згортання NumN на фразеологічному просторі є ілюзорним з огляду на високу метафоричність одноіменних одиниць. Пор.:

рос. *Скоро, скоро часы деревянные*

Прохрипят мой двенадцатый час! [17: 103]

У загадках спрацьовує прерогатива рематичних посилань при постійних пошуках тематичного блоку. Пропуск ключового слова у NumN загадок є небажаним, бо це позбавляє останніх їх причетності до зазначеного малого жанру. Пор.: укр. *Сімдесят сім одежок та всі без застєжок (капуста); сімсот соколят на одній подушці сплять (соняшник); два брати вік живуть, один на одного дивляться, а до купи не зійдуться (небо і земля)* [16: 79, 89, 52].

До вторинних конструювань належать номінативні одиниці (слова, словосполучення та фразеологізми), а також комунікативні одиниці типу анотацій, тез, переказів. Криптичність (прихованість змісту) прослідковується у кросвордах, чайнвордах і засекречених присвяченнях. Відомо, що пустоти не вимірюються [2]. Але це не стосується синтаксичних лакун, які розкриваються за допомогою вербальних та невербальних засобів. Комунікативні паузи мають притаманну їм семантику [1]. Невербальні знаки найбільшою мірою зумовлюють відмінність між усним та писемним мовленням. У писемному мовленні є лише один канал – текст. В усному мовленні це – текст, інтонація, міміка, жест тощо. До паралінгвістичних засобів належать акустичні характеристики, а також - пауза, інтонація [8: 180-183]. Паузи – поліаспектні та поліфункціональні. Людина мовчить, а інформація надходить. Найсильніший крик – у мовчанні. Пор:

Не жартуй наді мною, будь ласка,

І говорячи, не мовчи.

На що правді словесна маска?

Ти мовчанням мені кричи (В.Симоненко) [8: 181].

Мовчання – це дуалістичне явище, що вбирає в себе просодичні та смислові характеристики (план вираження – пауза, план змісту – силенціальний

ефект). Мовчання в усному та писемному дискурсах подано по-різному. Мовчання як невербальна дія комунікації позначена нульовим денотатом, корелює з графічними знаками (на письмі) та номінаціями-вербалізаторами (в усному та писемному мовленні). "Графіка мовчання" передбачає тире, три крапки, крапку в еліптичному реченні ("рубленому" синтаксисі), редуплікацію знаків оклику, питання та крапки. Графічні знаки (ГЗ) мовчання експлікуються у писемному тексті словами, словосполученнями та суперзнаками – висловлюваннями. Паузи осмислюються шляхом когнітивного аналізу, поглиблення у глибинну ситуацію. Наратор-коментатор невербальної поведінки номінує мовчання, використовуючи монолексемні та полілексемні одиниці. Пор.: англ. *silence, pause, quiet, calm, terrible silence, empty silence, raw of silence, silent explosion*; укр. *мовчання, тиша, спокій; тривала пауза, дзвінка тиша, мир і тиша*; рос. *тишь, молчание, спокойствие, мир; мякиш тишины, мертвый сон, церковная тишина, розовая тишь* [12; 13]. Мовна картина мовчання позначена стилістичними маркерами: синестезією, метафорами, епітетами та персоніфікацією. На відміну від фізичного мовчання силенціальний ефект є вельми інформативним і потребує адекватних зусиль для його тлумачення [1].

Аналіз синтаксичних лакун (1) та комунікативних пауз (2) верифікує дієвість інтеграції вербальних та невербальних знаків спілкування, актуальність їх осмислення у руслі експансії теорії семіотичних систем.

ВИСНОВКИ

Згідно технічному завданню і календарному плану проведено:

- удосконалення методики контрастивного аналізу мов перекладу (української та англійської): фокусування уваги на сукцесивності базових функцій квантитативної лексики, на семантичній конгруентності останньої;
- розробку теоретико-методичних підходів до аналізу висхідних та низхідних асоціацій квантитативної лексики;
- теоретичне і методологічне обґрунтування проблем, що вивчаються; удосконалення теоретичних та методологічних засад категоризації конститuentів парадигматичних угруповань мовного поля квантитативності;
- аналіз полівекторності та полімодальності біцентричного поля кількості, теоретичне осмислення досягнень сучасних провідних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів в руслі питань, що досліджуються.

Результати являють собою методику контрастивного аналізу мов перекладу (української та англійської): фокусування уваги на сукцесивності базових функцій квантитативної лексики; критеріальну базу щодо дослідження проблем первинних та вторинних конструювань.

Апробація матеріалів здійснена на 21 наукових конференціях, що має відображення у 36 статтях і 18 тезах доповідей.

Видані збірники наукових статей присвячені 75-річчю проф. Швачко С.О. «Мова й дискурс: вимір і вимірювання», а також монографію під редакцією проф. Швачко С.О. «У царині номінативних та комунікативних одиниць».

Викладачами та аспірантами кафедри теорії та практики перекладу проводилась наукова робота протягом 2010 року.

Вони брали участь у наукових конференціях міжнародного (10), всеукраїнського (7) та внутрішньоуніверситетського (2) рівня, в т.ч. у закордонних (3):

1. VIII Міжрегіональна конференція молодих учених та аспірантів «Дослідження молодих науковців в галузі гуманітарних наук» - м.Горлівка, 2010 р.
2. IV Всеукраїнська наукова конференція студентів та молодих вчених «Українська перекладознавча традиція: історія, методика, сучасні концепції» / тези доповідей, 22 квітня 2010 р. – м.Луцьк
3. Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Мовна особистість студентів-філологів і учнів загальноосвітніх шкіл у сучасній парадигмі освіти», 22-23 вересня 2010 р. СумДПУ ім.А.С. Макаренка, 2010р.- м. Суми
4. IV Міжнародна науково-практична конференція «Когнітивні та дискурсивні структури германських мов у соціо-культурному просторі комунікації», 19 -20 березня 2010 р. – м.Київ.
5. Всеукраїнська наукова конференція «Чародій українського перекладу», 26-28 квітня 2010 р. – м.Суми
6. Молодіжна конференція «Соціально-гуманітарні проблеми сучасної молоді в Україні», 23-24 квітня 2010 р. – м. Суми
7. Міжнародної наукової конференції «Мова як світ світів. Поетика і граматики» 18-19 листопада 2010 року. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології – м. Київ
8. Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології у навчанні іноземних мов», 2010 – м.Горлівка
9. Міжнародна науково-практична конференція «Методи лінгвістичних досліджень», 18-19 листопада 2010, СДПУ. – м. Слов'янськ
10. Міжнародна наукова конференція «Мова і культура» ім. проф. С. Бураго квітень 2010 р. - м.Київ
11. Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету СумДУ 19-24 квітня 2010 р.- м.Суми
12. Міжнародна науково-практична конференція “Мови і світ: дослідження та викладання”, березень 2010 р.- м.Кіровоград
13. IV Міжнародна науково-практична конференція “Когнітивні та дискурсивні структури германських мов у соціокультурному просторі

комунікації”, 19-20 березня 2009 р. Київський міжнародний університет - м.Київ.

14. Міжнародна наукова конференція «Іноземна філологія у ХХІ столітті», 9-10 квітня 2010 - м.Запоріжжя

15. IV Міжнародна науково-практична конференція «Професійна лінгвоосвіта», 6-8 червня 2010. – м.Нижній Новгород, Росія

16. Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Мовна особистість студентів-філологів і учнів загальноосвітніх шкіл у сучасній парадигмі освіти», 22 -23 вересня, 2010. – м.Суми

17. Міжнародний Кримський лінгвістичний конгрес «Язык и мир», 4-7 жовтня, 2010. – м.Ялта

18. Всеросійська науково-практична конференція «Кодифицированные и некодифицированные средства коммуникации», 8 жовтня, 2010. – м.Орегбург, Росія

19. VI наукова конференція “Pasaulio vaizdas kalboje”, «Картина мира в языке», 21-22 жовтня, 2010. – м.Вільнюс, Литва

20. Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Перекладацькі інновації», 25-27 листопада, 2010. – м.Суми

21. IX Всеукраїнська наукова конференція «Методологічні проблеми сучасного перекладу», 26-27 листопада 2010 р. – м.Суми

Студенти спеціальності «Переклад» під керівництвом викладачів кафедри опублікували тези на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Перекладацькі інновації» (секція «Квантитативні дослідження», 18 тез). Опубліковані статті студентами самостійно – 24 та у співваторстві з викладачами - 7. Студенти під керівництвом ПВС кафедри підготували роботи для участі у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт та були відзначені: дипломом II ступеня Горенко В. (наук.керівник проф.Швачко С.О.), заохочувальним дипломом - Малютіна Ю. (наук.керівник ст.викл. Дегтярьова Л.І.).

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Арутюнова Н.Д. Проблема числа // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка /отв.ред.Н.Д.Арутюнова.-М.:Индрик, 2005. – С.5–21.
2. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови/ Г.П. Арполенко, К.Г. Городенська, Г.Х.Щербатюк. – Київ: Наукова думка, 1980. – 242 с.
3. Баранник Д.Х. Поняттєва категорія порядковості (До питання про включення в категоріальну систему мовних явищ) / Д.Х. Баранник // Мовознавство. – 1992. – №5. – С. 17–19.
4. Баранова С.В. Синкретизм мовних категорій «кількість» та «якість»/ С.В. Баранова //Вісник СумДУ. Серія Філологічні науки. – 2002. – №3 (36). – С.17–22.
5. Винник В.О. Назви одиниць виміру і ваги / В.О. Винник. – К.: Наукова думка, 1966. – 152 с.
6. Воронцова Г.Н. Очерки по грамматике английского языка/ Г.Н.Воронцова. – М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1960. – 400 с.
7. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис / І.Р.Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
8. Жаботинская С. А. Числительные современного английского языка (К вопросу о категориальном статусе): дис...канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1982. – 208 с.
9. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка) / С.А.Жаботинская. – М.: ИЯРАН, 1992. – 216с.
10. Жлуктенко Ю.О. Порівняльна граматики української та англійської мов / Ю.О. Жлуктенко. – К.: Рад.школа, 1962. – 160 с.
11. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: синтаксис / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.

- 12.Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка / И.П. Иванова, В.В.Бурлакова, Г.Г. Почепцов. – М.: Высшая школа, 1981. – 481с.
- 13.Кабанова С.В. Вираження кількісно-якісних відношень синтаксичними структурами англійської мови: дис...канд. філол.наук / С.В. Кабанова. – Харків, 1997. – 170 с.
- 14.Каращук П.М. Словообразование английского языка / П.М. Каращук. – М.: Высшая школа, 1977. – 304 с.
- 15.Категория количества в современных европейских языках: монография [Ред.кол.: В.В. Акуленко, С.А. Швачко, Е.И. Букреева и др.]; отв.ред.В.В.Акуленко. – К.: Наукова думка, 1990. – 284 с.
- 16.Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление / С.Д. Кацнельсон – Л.: Наука, 1972. – 216с.
- 17.Кумахов М.А. Число и грамматика / М.А.Кумахов // Вопросы языкознания. – 1969. – №4. – С.65–75.
- 18.Кочерган М.П. Загальне мовознавство / М.П. Кочерган. – К.: Академія, 1990. – 288 с.
- 19.Кошечая И.Г. К проблеме знака и значения в языке: учеб.пособие / И.Г. Кошечая. – М.: Изд-во. Моск.пед.ин-та им.В.И. Ленина, 1976. – 143 с.
- 20.Кошечая И.Г. Уровни языкового абстрагирования / И.Г. Кошечая. – К.: Киевск. ун-т, 1973. – 212 с.
- 21.Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М.: ИЯРАН, 1997.–331 с.
- 22.Кунин В.А. Английская фразеология (Теоретический курс) / В.А. Кунин. – М.: Высшая школа, 1970. – 344 с.
- 23.Левицький А.Е. Функціональний підхід до аналізу системи номінативних одиниць сучасної мови / А.Е.Левицький // Вісник Харк.нац.ун-ту ім.В.Н. Каразіна. – 2000. – № 471. – С. 137–143.
- 24.Манакин В.Н. Сравнительная лексикология: учебное пособие / В.Н. Манакин. –К.: Знання, 2004.–326 с.

25. Медведь Е.Н. Системно-функциональные особенности количественных единиц: дис...канд.филол.наук: 10.02.04 / Е.Н.Медведь.– Харьков, 2001. – 187 с.
26. Медвідь О.М. Системна організація кількості лексики // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Серія Філологія, педагогіка, психологія. – 2000. – Вип.1. – С. 205–209.
27. Никитин М.В. Лексическое значение слова / М.В. Никитин. – М.: Высш.школа, 1983. –172с.
28. Панфилов В.З. Философские проблемы языкознания: гносеологические аспекты / В.З. Панфилов.– М.:Наука, 1977. – 287 с.
29. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М.: Центр, 1998. – 352 с.
30. Почепцов Г.Г. Синтагматика английского слова / Г.Г. Почепцов. – К.: Вища школа, 1976. – 112 с.
31. Реформатский А.А. Число и грамматика /А.А. Реформатский // Вопросы грамматики: сб.ст. к 75-летию И.И. Мещанинова. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1960. – С.384–400.
32. Семчинський С.В. Загальне мовознавство / С.В. Семчинський. – К.: АТ „ОКО”, 1996. – 416 с.
33. Суперанская А.В. Имя нарицательное и собственно / А.В. Суперанская. – М., 1978. – 273с.
34. Супрун А.Е. Славянские числительные. Становление числительного как части речи / А.Е. Супрун. – Минск, 1969. – 232 с.
35. Таранець В.Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоєвропейської промови) / В.Г. Таранець. – Одеса, 1999. – 116 с.
36. Уфимцева А.А. Семантика слова. А.А. Уфимцева //Аспекты семантических исследований. – М.:Высш.школа, 1980. – 251с.
37. Чернюк Н.И. Количественные градации в системе имени английского языка: дис...канд.филол.наук. – М., 1978. – 204 с.

- 38.Швачко С.А. Эволюция и функционирование слов–измерителей в системе английского языка (на материале слов меры и веса) / С.А.Швачко : дис...канд.филол.наук. – К., 1971. – 198 с.
- 39.Швачко С.А. Языковые средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках / С.А.Швачко. – К.: Вища школа, 1981. – 144 с.
- 40.Семантичне навантаження денумеральних одиниць: зб.наук.праць / С.О. Швачко. Мовні концептуальні картини світу. – Київ. – 2002. – №7. – С.522–527.
- 41.Швачко С.О. Когнітивні аспекти квантитативних слів / Світлана Швачко, Олена Медвідь // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 1998. – №1. – С.33–40.
- 42.Шошин Л.В. Размытые числа как средство описания субъективных величин / Л.В. Шошин // Статистические методы анализа экспертных оценок. – М.: Наука, 1977. – С.234–250.
- 43.Bolinger D. Degree words. – Hague Paris: Mouton, 1972. – 324 p.
- 44.Jespersen O. The Philosophy of Grammar. – London: Allen & Unwin, 1925. – 360p.
- 45.Ilyish B.A. The Structure of Modern English. – Moscow; Leningrad: Prosveshcheniye, 1965. – 380 p.
- 46.Lurie Ch.N. Everyday sayings. Their meanings explained. Their origin given. – Detroit, 1968. – 360 p.
- 47.Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English: In 2 vol. / Edited by A.S. Hornby, A.P. Cowie. – M.: Russian Language Publishers: Oxford: Oxford University Press, 1982. – Vol. 1. – 544 p.
- 48.Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English: In 2 vol. / Edited by A.S. Hornby, A.P. Cowie. – M.: Russian Language Publishers: Oxford: Oxford University Press, 1982. – Vol. 2. – 528 p.
- 49.Partidge E. Usage and Abusage. A Guide to Good English. – Great Britain, 1978. – 380p.

